

LEVSTIKOV ODNOS DO DELAVSKEGA GIBANJA 1869

V »Slovenskem Narodu« 17. julija 1869 Levstik skopo poroča, da se »v Ljubljani snuje novo *delavsko društvo*«. Da s tem ni zadostil zgolj svoji dopisniški dolžnosti, marveč izrazil tudi solidarnost z delavstvom, čeprav ni nikoli postalo njegovo stalno motivno področje, dokazuje rokopiisni osnutek za Arkov govor na ustanovnem občnem zboru ljubljanskega delavskega izobraževalnega društva »Slovenska lipa« 20. februarja 1870 (NUK, ms 491, št. 11). Dokument je važen zlasti za presojo Levstikovega odnosa do socialnega vprašanja, ki so ga mladostlovenci na splošno zanemarjali.

Levstik je, kot vse kaže, pričakoval rešitev socialnega vprašanja od delavstva. V tem je videl bistvo delavskega gibanja, ki se je izražalo v združevanju in izobraževanju delavcev. Res je, da v zvezi z delavskim omenja narodno vprašanje, a ne, da bi ju *povezoval*, pač pa, da bi *socialno vprašanje ločil od narodnega*, ki ga po njegovem mnenju ne bo rešil proletarijat, češ da to ni njegov namen. Domnevam, da je prav v tem glavni vzrok, da Levstik ni iskal globljih in trajnih stikov z delavskim gibanjem. Zanj je bil poglavitni boj za narodnostne pravice, ki ga je bilo moč bojevati na zakoniti način. Edino tak način boja pa je priznaval.

Delavsko vprašanje se mu, sodeč po zgoraj omenjenem osnutku, zdi bolj komplicirano in na splošno važnejše od narodnega, ker zadeva ves svet, najbolj seveda vso Evropo. Pravi, da utegne povzročiti veliko spremembo v družbenem življenju, ker se položaj delavca lahko izboljša samo »v nezadovoljnost drugih stanov, katerim se s tem odtegne več ali manj koristi, kajti če je delavčevo plačilo boljše in večje in če je manj časa k delu priprazen, boljše je za delavca, a slabše za tistega, kdor delo plačuje.« Levstik je torej zaznal in slikovito, čeprav naivno izrazil bistvo menjave med kapitalom in delom, ki je temelj kapitalistične proizvodnje in mezdne sistema, da se namreč delavčev položaj lahko izboljša samo na račun presežne vrednosti, iz katere črpata podjetnik in proizvajalec v obratnem sorazmerju. Strah, da ga ne bi nâpâk razumeli, kot da podpihuje delavce, naj bi si skušali s silo izboljšati položaj, sovpada z njegovo obsodbo fizičnega obračunavanja ježiških, jansko-vevških ali izânskâh kmetov s turnarji in nemškutarji. Nikjer se ne kaže nazorneje, kako globoko je vzlic vsemu tičal v železnem jopiču meščanskega liberalizma, ki je dušil njegov ideološki razvoj v revolucionarno smer.

Proletarski internacionalizem, ki ga je polagal na srce delavskemu izobraževalnemu društvu kot solidarnost delavcev različnih narodnosti, poglavitna socialna vsebina delavskega gibanja in vpliv narodnih sovražnikov v ljubljanskem delavskem društvu so po vsej verjetnosti Levstika napeljali na napačno misel, da našemu delavstvu ni mar slovensko narodno vprašanje. To je bilo za njegovo nadaljnje razmerje do delavskega gibanja usodno. Zanj je bilo še nadalje poglavitno narodno vprašanje, ki ga, kakor je mislil, lahko reši po zakoniti poti načelna, demokratična in odločna slovenska politika, za kakršno se je leta 1870 sam zaman boril v »Pavlihi«

Stane Pevec

NEPRAVILNA MNOŽINA NEKATERIH TUJK IN ŠE KAJ

Vsakemu človeku, ki se spozna na slovenščino in še na tuji jezik, iz katerega tujka izhaja, se mora slovnični čut postaviti po robu, kadar najde v tisku tujke z dvojnimi množinskimi obrazili. Nekateri namreč uporabljajo že v edninski obliki tujk množinsko končnico, ki jo terja jezik, iz katerega tujka izhaja, in tej obliki dodajo v množini še ustrezno slovensko množinsko končnico. Naj navedem nekaj zabeleženih primerov iz tiska. V TT (23. 12. 1959) je v Travnovi črtici *Zahvalno pismo* napisal prevajalec med drugim tudi naslednje stavke: »Od nagrade je odtegoval dvajset pezosov.« In: »...da bi kar naprej odšteval lepe pezose.« Pa še: »...osemdeset pezosov.« Prav bi se seveda moralo glasiti: dvajset pesov, lepe pese, osemdeset pesov, kajti mehiška denarna enota je *peso*, v španski kakor angleški in nemški množini pa je oblika *pesos*. Torej se sklanja ta beseda tako kot n. pr. »piano« ali »dinamo«. Razen tega se piše z »s«, ne pa »pezo«, v kar je prevajalca morda zavedla italijanska ali nemška izgovarjava. Torej je pravilna pisava *peso*.

Podobno je pisec članka *Čuvaji podzemlja* v *Delu* (22. 11. 60) sklanjal ime živali, ki se imenuje *mungo*, v množini *mungosi*, *mungosov*, *mungose* ipd., namesto *mungî*, *mungov*, *munge* ipd. V *Delu* (22. 12. 59) smo v Sekeljevem članku *Tigri s Himalaje* lahko brali *Serpasom*, *Serpasi*, *Serpasov* ipd. V angleščini se beseda *Sherpa* morê uporabljati v edninskem ali množinskem pomenu, torej je v prvem

primeru angleška (in nemška) množina *Sherpas*, medtem ko bi prevajalec moral po slovensko sklanjati Šerpa po zgledu sluga, torej pravilno Serpe ali Serpi ipd. Pa še to glede Serp: Avtorja knjige *Himalaja in človek* sta pisala lastno ime Serpa z malo začetnico, vendar to ni tiskovna napaka, zakaj na str. 108 je ta beseda pisana z malo dvakrat, a na str. 109 kar petkrat. Tudi knjiga *Vzponi v Everestu* ima šerpa, torej z malo, n. pr. na str. 16: »Stopimo v stik z našimi šerpami...«, podobno na str. 39, 258 in drugod. Če bi prevajalci pogledali n. pr. v *Webster's International Dictionary*, bi našli pod geslom *Sherpa* pojasnilo, da so Serpe ljudstvo, ki prebiva na južnih pobočjih Himalajskega pogorja. Zato bi tudi to ime morali pisati z veliko, kakor n. pr. Zulu, Kafri, Sioux ipd. Prav tako je bilo v reportaži o naši himalajski odpravi to ime napačno pisano. Pisec članka pod naslovom *Pri znamki 6000* v TT (15. 6. 60) sicer razlaga takole: »Mogoče ni prav, da pišem šerpa z malo začetnico; ker pa jih omenjam večkrat kot nosače kot pa nepalsko plemo, bo mogoče vseeno prav.« Po mojem gre v vsakem primeru za pripadnika plemena, pa če je nosač ali ne, zato ga je treba pisati z veliko začetnico.

Pri nepravilnih oblikah, ki so nastale pod vplivom tuje rabe v množini, ne moremo mimo *komandsov*, o katerih od časa do časa beremo v naših dnevnikih. Angleška beseda *commando* pomeni poveljstvo ali pa poseben oddelek ali odred z določeno nalogo. Zato bi ga pravzaprav morali v slovenščini sklanjati kakor »pianino«, torej *komando*, pl. *komandi*. Vendar sta obliki *komandos* v ednini in *komandosi* v množini pri nas — in tudi v srbohrvaščini — danes tako splošno v rabi, da ju ne bi kazalo več izganjati.

Kakšen ali kateri?

Večkrat čujemo in beremo: »Kakšno knjigo bereš?« Odgovor bi lahko bil: Lepo, dolgočasno ipd. Toda tisti, ki je vprašal, je najbrž mislil naslov ali avtorja knjige. V tem primeru pa bi se vprašanje moralo glasiti: »Katero knjigo bereš?«, namreč: katero izmed knjig?

Podobno: »Kakšen film si gledal?« namesto »Kateri film?«, če je bil mišljen naslov. Podobna vprašanja so še: »Kakšno opero greš gledat? Kakšen jezik poučuješ?« Ipd. Prav bi se seveda moralo glasiti: »Katero opero greš gledat?« »Kateri jezik poučuješ?« Res je, da človek lahko dostikrat iz nepremišljenosti uporabi »kakšen« namesto »kateri«, kar pa je zlasti v tiskani besedi graje vredno.

»Ponižanje« v dvojini

Vsako je bil že kje v gosteh, pa mu je gostitelj rekel n. pr.: »Tovariš I., sedite, prosim, izvolite« itd. Ali: »Tovariš inženir, kako sodite...?« Skratka, gostitelj vas vljudno vika. Če pa se nameri, da pridete v dvoje, včasih slišimo: »Tovariša, sedita, izvolita...«. Ali: »Tovariš inženir in tov. direktor, prosim, sedita, vzemita si...« Zdi se mi, kot da vas gostitelj zdaj v dvojini pravzaprav posamič tika. Iz tega bi sledilo, da nam dvojina jemlje, kar že imamo, dokler smo sami, namreč vikanje, pa nas »poniža« in nas, če sva dva, posameznika pravzaprav tika. Prav bi bilo torej, da bi uporabljali vikanje, to je slovnično množino tudi v primerih, ko se pogovarjamo z dvema osebama, ki jih posamezno vikamo.

August Petrišič

PLUSKVAMPERFEKT PRI PREŠERNU

V zvezi s problemom, ki ga je v 5. številu Jis načela Breda Pogorelec, naj le na kratko opozorim na rabo tega časa v Prešernovem pesniškem delu. Pri tem gre sicer za toliko starejšo dobo ter za pesniški jezik — medtem ko se je omenjena razprava v gradivu omejila na novejši prozni jezik, v glavnem od Cankarja dalje — toda podatki utegnejo biti zanimivi ne le zato, ker gre za Prešerna, marveč tudi v zvezi s tozadevno vlogo literarne tradicije, ki nanjo opozarja tudi Pogorelčeva (str. 154). Težko si je namreč misliti, da bi bil med činitelji, ki so oblikovali to tradicijo, zgled prvega klasika slovenske besede brez pomena in vpliva. Kako je torej z rabo predpreteklega časa pri Prešernu?

Če upoštevamo, da gre za pesniški jezik in za pesnika, čigar težišče je bilo v liriki, kjer se potreba natančnejšega označevanja časovnih razmerij za preteklost le poredkoma naključni, je 16 oz. 17 (z varianto elegije V spomin Matija Čopa v N in KČ V) primerov pluskvamperfekta pri Prešernu kar presenetljivo število.* V vseh teh primerih ima pesnik le dovršene glagole, rabi pa to obliko večkrat v glavnih kakor v odvisnih stavkih (10 oz. 11 : 6), pri čemer ne preseneča, da večino teh pluskvamperfektov najdemo v njegovih epskih pesmih (11 primerov v 5 tekstih, 2 ba-